

JAZZ VA O'ZBEK MUSIQASI SINTEZIDA BASS GITARANING IJRO USLUBLARI YECHIMI

Teshabayev Azizjon Axmad o'g'li

O'zDK huzuridagi B.Zokirov Milliy estrada san'ati institute Magistratura 2 bosqich talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7178229>

Annotatsiya. Maqolada biz o'zbek tarixida an'anaviy musiqa va xalq musiqasini uyg'unlashtirgan zamonaviy musiqa madaniyatining yo'nalishi sifatida tushuniladigan etnik musiqaning terminologik apparati va kontseptual muhitiga aniqlik kiritamiz; shuningdek, ushbu hodisaning paydo bo'lishining ijtimoiy-madaniy shartlari va etnik musiqaning asosiy yo'nalishlarini ko'rib chiqamiz.

Kalit so'zlar: etnik musiqa, etnik musiqaning zamonaviy trendlari, musiqali folklori, xalq musiqasi, etno-fyujn.

РЕШЕНИЕ СТИЛЕЙ ИСПОЛНЕНИЯ НА БАС-ГИТАРЕ В СИНТЕЗЕ ДЖАЗОВОЙ И УЗБЕКСКОЙ МУЗЫКИ

Аннотация. В статье уточняется терминологический аппарат и понятийное поле этнической музыки, понимаемой как направление современной музыкальной культуры, сочетающее в себе традиционную музыку и народную музыку в узбекской истории; также рассмотрим социокультурные условия возникновения этого явления и основные направления этнической музыки.

Ключевые слова: этническая музыка, современные направления этнической музыки, музыкальный фольклор, народная музыка, этнофьюжн.

THE SOLUTION OF BASS GUITAR PERFORMANCE STYLES IN THE SYNTHESIS OF JAZZ AND UZBEK MUSIC

Abstract. In the article, we clarify the terminological apparatus and conceptual environment of ethnic music, understood as a direction of modern music culture that combines traditional music and folk music in Uzbek history; we will also consider the socio-cultural conditions of the emergence of this phenomenon and the main directions of ethnic music.

Keywords: ethnic music, modern trends of ethnic music, musical folklore, folk music, ethno-fusion.

KIRISH

Uslublar va tendentsiyalarning keng palitrasi bilan ifodalangan zamonaviy etnik musiqa milliy musiqa an'alarini ommalashtirish va madaniyatlararo muloqotga asoslangan eng qiziqarli jahon musiqa hodisasidir. Yoshlar folklor izlanishlari asosida vujudga kelgan bo'lib asosan ansambl tarkibi yosh musiqachilar va bastakorlardan iborat jamoa ilhom manbalarini izlash bo'lgan. Bugungi kunda etnik musiqa fenomeni zamonaviy tendentsiyalar musiqiy makonida boy palitraga ega. Turli milliy musiqa an'analari elementlarini birlashtirish, turli musiqiy uslublarni sintez qilish yoki turli usullarni uyg'unlashtirish orqali shakllangan bu yo'nalishlar, asosan, asosiy tarkibiy qism – an'anaviy musiqa folkloriga ega bo'lib, u yangi zamonaviy shakllarda mujassamlangan, etnik musiqachilar tomonidan qayta o'ylab topilgan va talqin etilgan.

Xalq musiqa madaniyatining boy qatlami saqlanib qoladi va yangilanadi. Etnik musiqaning asosiy yo'nalishlaridan quyidagilarni ajratib ko'rsatish mumkin:

- musiqiy folklor;

- xalq musiqasi;
- etno-fyujn;
- etno-jazz;
- etnoelektronika, jumladan, folk-rok, estrada-folk, folk-house va musiqiy folklor va zamonaviy musiqa uslublari sinteziga asoslangan boshqa harakatlarni misol qilishimiz mumkin[1].

TADQIQOT MATERIALLARI VA METODOLOGIYASI

Bas gitara musiqa asbobi sifatida birinchi marta XX asr o'rtalarida AQShda shakllangan. Mubolag'asiz, ushbu tarixiy davrni torli cholg'u asboblarning ko'plab prinsipial yangi modellarini yaratish va ishlab chiqarishda boshlang'ich nuqta deb hisoblash mumkin. Ilg'or g'oyalarni amalga oshirish nafaqat original innovatsion yechimlarni izlash, balki fan-texnika taraqqiyotining jadal rivojlanishi bilan ham bog'liq bo'ldi. Torli cholg'u asboblari va, xususan, bas gitaraning eksperimental modellarini takomillashtirishda ularning ko'p qirrali va qulayligi muhim omil bo'ldi[2;4].

Markaziy Osiyo jazz-rokining deyarli unutilgan oltin davri oddiy musiqa ixlosmandlari qulog'iga g'ayrioddiy eshitiladigan mamlakatlar: Qozog'iston, Turkmaniston, O'zbekiston va boshqalar borasida mulohaza yurutar ekanmiz, asosan, ushbu uchta sobiq ittifoq tarkibidagi respublikalarida etnik jazz va progressiv rok musiqasiga "asos solingan" bo'lib, saksoninchi yillarda o'zining eng yuqori cho'qqisiga chiqdi[3].

G'arbda elektron raqs musiqasiga bo'lgan ishtiyoq hukm surgan o'sha yillarda sobiq ittifoq respublikalarida, garchi adabiy va musiqiy merosga boy bo'lsa-da, rok rivojining yangi bosqichi yuz bergani hayratlanarliroq, lekin hali ham Temir parda ortida.

Har bir ansambl o'ziga xos xususiyatlari bilan: kimdir Yalla singari eastradaga intilsa, kimdir Gunesh kabi progressiv harakatlarga yaqinroq edi, lekin barchasi G'arb va Sharq madaniyatning o'zaro ta'siriga o'z hissasini qo'shdi. Shu yonsinda xalq kuylarining jazz va rok bilan kesishishi Melodiya plastinalarida tarixga muxrlangan juda qiziqarli natijalarga olib keldi. Bu yozuvlarning barchasi bir vaqtlar "Melodiya"ning Markaziy Osiyo mintaqasidagi asosiy bo'linmasi hisoblangan Toshmuhamedov nomidagi Toshkent zavodida ishlab chiqarilgan. Markazdan olisda joylashganiga qaramay, zavod texnik jihatdan yaxshi jihozlangan, butunittifoq "Melodiya" ovoz yozish studiyasining Toshkent filiali zamonaviy jihozlar bilan jihozlangani pirovardida albomlarni munosib darajada yozib olish imkonini berdi. Shu kabi zamonaviy talqinda ijod qilgan ansambllar ijro uslubi hamda tarkibiga to'xtalamiz.

"Anor" o'zbek ansambli 1985-yilda bas gitarachi Grig Pushen rahbarligida, iste'dodli saksofonchi Semyon Morduxayev Toshkentda o'tkazilgan "Jazz Through Time" tanlovida g'oliblikni qo'lga kiritgach, uning guruhiga qo'shilganidan so'ng tashkil etilgan. Grigoriy Pushen "Skiflar" guruhi tarkibida oltmishinchi va yetmishinchi yillarning oxirida yoshlar orasida shuhrat qozondi. Ikki musiqachi, aranjirovkachi va bastakorning birgalikdagi ishi avangard, sharq folklor va elektr fyujn yo'nalishlarini birlashtirgan ajoyib musiqiy uslub yaratilishiga sabab bo'ldi. Ularga eng yaxshi mahalliy musiqachilar hamrohlik qilishdi: Yuriy Benyaminov (gitara, sitar va boshqa milliy o'zbek cholg'u asboblari), Adyur Yoqubov (klaviatura), Botir Toshxo'jaev (gijak), Andrey Pertsev (baraban; keyinchalik u bir qator mahalliy cholg'ularida ijro etdilar. Qo'shiqchi Natalya Nurmuhamedova, 1968 yildan beri "Spektr" talabalar guruhida qo'shiq kuylab mashhur bo'lgan. Keyinchalik u Yallada mashhur bo'ldi.

Anor guruhi keyingi ikki yil davomida SSSR va Sharqiy respublikalarida gastrollarda bo'ldi va 1987 yilda O'zbekiston SSRda xizmat ko'rsatgan artist unvoniga sazovor bo'lgan Nurmuhamedovanning ikkinchi estrada albomi "Maluna siropi"ni yozishga yordam berdi. 1988 yilning yozida Anor o'zining yagona etnik jazz-rok albomini chiqargandan so'ng hammasi o'zgardi.

"Anor ta'mi" to'plami uzoq vaqtdan beri ilg'or mahalliy va g'arb musiqa ixlosmandlarining izlanish mavzusi bo'lib kelgan, ammo bu haqda juda kam narsa ma'lum: u ikki yarim ming, hatto bir yarim ming tirajda chiqarilgan. ming nusxada chop etildi va darhol kamdan-kam uchraydi, garchi 2002 yilda taniqli Chexiya-Rossiya kompaniyasi Boheme Music uni qayta chiqarishni rejalashtirgan. Ko'rinishidan, moliyaviy qiyinchiliklar va kompaniyaning ovoz yozish bozoridan yo'qolishi uning qayta chiqarilishini to'xtatish uchun ob'ektiv sabablardan ko'ra ko'proq. Albatta, har yili noyoblik maqomi bu juda o'ziga xos durdona asarning qadr-qimmatini oshirib boradi, u bilan to'g'ridan-to'g'ri ma'ruzachilar orqali bog'lanish nasib etgan barchani o'zining progressiv jazz fusion a la Return To uslubidagi sharqona ohangi bilan maftun etdi.

"Sato" ansambli 1978 yilda multiinstrumentalist Leonid Atabekov rahbarligida tashkil etilgan. Ko'p o'tmay, O'zbekiston madaniyat markazi Farg'onada o'tkazilgan jaz festivali tufayli ansambl nomi sobiq ittifoqdagi jazz-rok ixlosmandlari orasida juda tez mashhur bo'ldi. Biroq, iste'dodli gitarachi Enver Izmoilov bo'lmasa, uning mashhurligi kech bo'lishi mumkin edi.

Musiqa maktabining fagot sinfida bitiruvchisi bo'lgan Izmailov gitara chalishni mustaqil ravishda o'zlashtirdi va ovoz chiqarishning o'ziga xos usulini ixtiro qildi. Uning ikki marta bosish deb ataladigan o'ziga xos texnikasi - bu ikkala qo'lning barmoqlari gitara grifiga, xuddi klaviaturada bo'lgani kabi, torlarni tez bosish orqali ovoz chiqariladi. Fleytachi va saksofonchi Narket Ramazonov, klaviaturachi va violonçelchi Riza Bekirov kabi birinchi darajali mahoratli sozandalar davrasida o'zini har tomonlama ochib bera oldi. Gitarist ijodida, butun guruhda improvizatsiya qrim va bolgar tatarlarining musiqiy folklori, Markaziy Osiyo mamlakatlari kuylari va hind xalq musiqasi bilan chambarchas bog'langan. Izmailov Ravi Shankarni o'z ijodidagi eng nufuzli gitarachilardan biri deb atagani bejiz emas.

1986 yilda "Sato" o'zining birinchi durdona albomi - "Efsane"ni chiqardi, uning ortida sakkiz yillik jadal faoliyat yotardi.

"Afsona" boshqa albomlar va hatto guruhlariga qaraganda omadliroq edi: u 2006 yilda kompakt diskda qayta chiqarildi. Aksincha, mayinlik, nafosat, etnik uyg'unlikning hayratlanarli musaffoligida har kim o'z mahoratini ko'rsatish uchun imkon topildi. Ritmni juda to'g'ri his qiladigan ritm bo'limini tashlab qo'ysak, nay qismlari va elektron gitara dialoglari – go'yo sharqdan yangi mayin shamol esib, jaziramada yuzni yoqimli siypalaganday xislarni uyg'otdi. "Afsona" va "Gulmiraning raqsi" Izmoilovning o'ziga xos kompozitsiyalari bo'lib, asar davomida bas gitara jo'rligida ijro etiladi. Shunday qilib, butun, o'ziga xos va eng muhimi - u ritmik tarzda tovushlarni ijro etadi.

Asosan, xuddi shu narsa "Tim-tim" kompozitsiyasiga ham tegishli, faqat Atabekovning qo'llab-quvvatlashda bas tovushlari jo'rligida jamoa ijodining yana bir durdona asari tatar xalq qo'shig'i "Bo'yna"ga ishlov berildi. To'liq ritm bo'limi va yumshoq, fonida ritmik klaviatura ushbu kompozitsiya tabiiy jazz-rok bo'lib, uning elementlari saksofon, gitara va naylarning murakkab etnik "detallari" asosida o'ziga xos dialoglar bilan boyitilgan. "Arabalar" va "Xoro"

mavzularidagi parafraza gitara muqaddimasi bilan boshlanib, asta-sekin sharqona raqsga aylanib ketadi.

O'zbekistonda rok musiqasi rivojining boshlanishi 60-yillarning ikkinchi yarmiga to'g'ri keladi, o'shanda toshkentlik musiqa ixlosmandlarida Bitlz, Rolling Stones va boshqalarning ilk yozuvlari paydo bo'lgan. 1966 yilgi Toshkent zilzilasi bilan so'ng yuz minglab toshkentliklar vaqtincha istiqomat qilayotgan bog'lar va chodirlar shaharchasi ko'chalarida yoshlar gitara bilan yig'ilib, ko'pchilik uchun notanish ohangdor kuy qo'shiqlarni ijro etishdi.

Guruhlar o'z-o'zidan paydo bo'lib, taniqli G'arb guruhlarining sevimli kuylarini takrorlashga harakat qilishdi. O'zbekistonning birinchi rok guruhi shunday paydo bo'ldi va uning tarkibi quyidagilardan iborat edi:

Vladimir Baramykov (bas),

Y. Batuev (qo'rg'oshin gitara),

G. Luster (ritm gitara) va I. Larin (baraban).

1967 yil 7 martda Texnologiya va mashinasozlik konstruktorlik byurosida birinchi kontsert bo'lib o'tdi. Guruh mashhur polshalik fantast yozuvchisi S. Lemning romanlarida uchraydigan g'ayrioddiy "Cybergs" nomini oladi. Bu sanani O'zbekiston rok musiqasi tarixining boshlang'ich nuqtasi deb hisoblash kerak[4].

TADQIQOT NATIJALARI

So'nggi yigirma yil ichida jazz va rok sinteziga asoslangan ko'plab musiqa uslublari shakllandi. Shu bilan birga, ushbu masala bo'yicha bir nechta tadqiqot ishlari va monografiyalar mavjud, jazz va rok musiqa tillarining o'zaro ta'siri muammosi yetarli darajada yoritilmagan. Ushbu maqolada jazz va rok musiqasining ekspressivlik vositalarining o'zaro ta'sir xususiyatlarini, ularga asoslangan uslublarning o'ziga xos xususiyatlarini tahlil qilganmiz. Tahlil XX asr jazz va rok musiqasi monografiyalari va tadqiqotlari asosida qurilgan. Zamonaviy pop musiqasi ham jazz va rok musiqasining o'zaro ta'sirini teng ravishda o'zlashtirdi. Maqolada keltirilgan tadqiqot va muallif tomonidan chiqarilgan xulosalar jazz va rok musiqasining sintezi natijasida zamonaviy musiqa madaniyatining juda jadal rivojlanayotgan tilini yanada o'rganish yo'llarini belgilaydi.

MUHOKAMA

Agar qo'shiqning matni qofiyaga asoslangan bo'lsa, bass gitara qismini to'liq takrorlashi mumkin. Bass bir xil qismlarni oktavaga pastroq ijro etishga intiladi, bu musiqiy kompozitsiya jarangiga katta hajm beradi. Ba'zan bass ko'krak qafasi bilan sezilishi mumkin bo'lgan pastki ohanglarni berish uchun kerak bo'ladi. Aynan shu jonli, jismoniy bass hissi jonli ijrolarda sezilishi mumkin, shuning uchun jonli ijrolarda tashkil etilgan kontsert dasturlariga tashrif buyurish maqsadga muvofiqdir.

Biz yuqorida to'xtalib o'tgan garmonik va chastota funktsiyalaridan tashqari, bass ritmik funktsiyani bajaradi. Bu baraban-n-bas kombinatsiyasi, ayniqsa chizmalar puxta o'ylanganda har qanday uslubdagi asarga joziba beradi. Ba'zan faqat ushbu asbob ohangining o'zi tinglovchiga trekning bir qismi yoki hatto butun trekning g'oyasini etkazish uchun yetarli.

XULOSA

Bas gitara vokal, gitara, klavishlar va boshqa baland ovozli asboblardan tashqari, bass ritmik funktsiyani bajaradi. Bu baraban-n-bas kombinatsiyasi, ayniqsa chizmalar puxta o'ylanganda har qanday uslubdagi asarga joziba beradi. Ba'zan faqat ushbu asbob ohangining o'zi tinglovchiga trekning bir qismi yoki hatto butun trekning g'oyasini etkazish uchun yetarli.

tushungandek tuyulishi mumkin. Ehtimol, ba'zilar bilmas, lekin gitara butunlay akkord bo'lmagan tovushlarni ijro etishi va tonikga umuman tegmasligi mumkin, chunki bu funktsiya basga berilgan. Umuman olganda, bunday ierarxiya ko'p qatlamli keng tovushlarni yaratishga imkon beradi. Solfedjio darslarida akkordlarni quloq bilan taxmin qilish uchun ular bas yoki uning harakati bilan aniq o'rgatiladi.

Bundan tashqari bas gitara yakkaxon funktsiyani ham bajarishi mumkin. Bass-solochilar juda keng tarqalgan joylar bor va shunday qiziqarli musiqiy qismlarda boshqa asboblarga aralashmasdan asosiy hamrohlik qismlariga kiritishga muvaffaq bo'lgan bass ijrochilari borki, bu qismlar chinakam asarga aylanadi. Ushbu nazariy xulosalarni amaliyotda Dream theacher guruhi ijrosida musiqiy treklar misolida butun miks, bas gitara partiyasisiz hamda bas gitara yakkaxon ijrosi asosida bir to'xtamga kelishimizga yordam berdi.

REFERENCES

1. <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=48174681>
2. Новожилов Константин Сергеевич *Бас-гитара в современной музыке: конструкция инструмента и проблема классификации. 2028 г. -4 стр.*
3. https://vk.com/@fate_ararita-zabytye-zhemchuzhiny-sredneaziatskogo-dzhaz-roka-sssr
4. <https://cyberleninka.ru/article/n/sintez-dzhaz-i-rok-muzyki-v-muzykalnyh-stilyah-nachala-xxi-veka/viewer>
5. <https://infourok.ru/urok-na-temuurok-uzbekskoy-muziki-1487376.html>
6. <https://sanchez-lessons.com/blog/dlya-chego-nujna-bas-gitara>
7. Nurmuhhammadovich, R. O., & Nurullaevna, N. M. (2021). Social And Spiritual Importance of Lessons of Musical Culture. *Journal of Pedagogical Inventions and Practices*, 2(2), 50-52.
8. Nasritdinova, M., & Khokimova, K. (2021, October). LANGUAGE IS THE MIRROR OF THE NATION. In *Archive of Conferences* (pp. 92-94).
9. Nurullayevna, N. M., & Muhlisa, T. (2021, December). SOME PROBLEMS AND SHORTCOMINGS IN THE HIGHER EDUCATION SYSTEM. In *Archive of Conferences* (pp. 61-62).
10. Nasretdinova, M., Rustamov, I., & Karimov, O. (2022). MUSIQA SAN'ATINING HOZIRGI KUNDAGI O'RNI. *Scientific progress*, 3(2), 841-845.
11. Adiljanovna, A. M., Nurullaevna, N. M., Abdumalikovna, Y. D., Sharobidinovich, M. J., Abdujalil Abduvalio'g'li, A., & Behzod Asqaralio'g'li, T. (2021). Academic Yunus Rajabi and His Scientific Heritage. *Annals of the Romanian Society for Cell Biology*, 9092-9100.
12. Nasretdinova, M., Isakov, U. B., & Orziboyev, R. (2022). XALQ IJODIYOTINI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI. *Scientific progress*, 3(2), 851-856.
13. Nasritdinova, M. (2021). PEDAGOGICAL COMPONENTS AND STAGES OF HEALTH OF DEVELOP CHILDREN THROUGH MUSIC EDUCATION. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 9(05), 251-258.
14. Nasritdinova, M., Nigora, M., & Murodova, D. (2022, February). UZBEK FOLK ART AND ITS PLACE IN PUBLIC LIFE. In *Archive of Conferences* (pp. 44-48).
15. Rustamov, I. (2022). The Place of Doira Instrument in Uzbek National Art. *Eurasian Journal of Humanities and Social Sciences*, 5, 74-77.

16. Mannopov, S., Karimov, A., Qurbonova, B., & Dilobar, J. (2022, February). THE EMERGENCE AND DEVELOPMENT OF MUSIC. In *Archive of Conferences* (pp. 49-52).
17. Мадина Насритдинова (2022). МУСИҚА ТАЪЛИМИ ОРҚАЛИ РИВОЖЛАНИШИДА СОҒЛОМ БОЛАЛАРДАН ОРТДА ҚОЛГАН БОЛАЛАРНИ СОҒЛОМЛАШТИРИШНИНГ ПЕДАГОГИК ТИЗИМИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШГА ДОИР ТАЖРИБА-СИНОВ ИШЛАРИ НАТИЖАЛАРИ. *Science and innovation*, 1 (1), 538-549.
18. Jo'Rayev Xamidjon, & Madina Nasritdinova (2022). DOIRA CHOLG'USIDA IJRO MAHORATINI YUKSALTIRISH (BOLALAR MUSIQA VA SAN'AT MAKTABLARI MISOLIDA). *Science and innovation*, 1 (C2), 26-28. doi: 10.5281/zenodo.663646